

Justis og Beredskapsdepartementet

Høringsvar fra Distriktenes energiforening, Defo til høring – «Digital sårbarhet – sikkert samfunn» (NOU 2015:13)

Distriktenes energiforening, Defo representerer 68 små og mellomstore energiverk i Norge. I dette høringsnotatet følger våre innspill til høringen.

Infrastrukturutvalget leverte i 2006 en utredning som kartla virksomheter med betydning for rikets sikkerhet og vi tale nasjonale interesser (kritisk infrastruktur), og fulgte opp Sårbarhetsutvalget med å si: «Kanskje er det i særdeleshet små og mellomstore bedrifter (i tillegg til privatpersoner) som er mest utsatt ved at de ikke har tilstrekkelig kompetanse og økonomiske midler til å skaffe seg tilfredsstillende beskyttelse.»

Våre medlemmer består av mellomstore og små energiverk som etter vårt syn enten selv, eller sammen med andre leier inn IKT- tjenester for å tilfredsstille det til enhver tid gjeldene regelverk. Vi har ikke grunnlag for å tro at våre medlemmer vil ha noe dårligere sikkerhet enn de store selskapene, som etter vårt syn er mer utsatt for uønskede IKT hendelser. IKT-sikkerhet er prioritert i de samarbeidskonstellasjonene vi nå har i bransjen mellom de små og mellomstore energiverkene, blant annet i Nettalliansen.

Nødstrøm – lengre batteritid

I 2012 gjennomførte DSB en utredning om kommunenes beredskap mot bortfall av elektrisk kraft. Utredningen viste at mange norske kommuner vil kunne få store problemer ved langvarig bortfall av elektrisk kraft. Det kom blant annet frem at det er til dels store svakheter knyttet til reservestrøm for viktige samfunnsfunksjoner og tjenester som kommunene har ansvaret for å opprettholde. Mange kommuner ville også fått problemer med å opprettholde nødvendig kommunikasjon dersom ekom-tjenester falt bort som følge av strømbrydd.

Defo har erfart at det ofte er for kort varighet på nødstrøm-batteriener til Telenor og andre ekomselskap. Dette medfører dårlige kommunikasjonsmuligheter og beredskap, samt større utfordringer ved langvarige strømbrydd.

Under så er det et klipp fra høringen som påpeker at kraftforsyningen i liten grad påvirkes av bortfall av ekom, dette stiller vi oss skeptiske til. Defo tror kraftforsyningen påvirkes i middels grad ikke i liten grad.

Kraftforsyningen *Liten* Kraftforsyningen påvirkes i liten grad, vedrørende feilretting ved strømbrydd.

Defo anbefaler at det blir økt krav til batteritid for nødstrøm innen ecombransjen.

Avvikling av FM-båndet

Overgang til DAB gjør at nærradioer må kjøpe inn nytt utstyr. Det er stor sannsynlighet for at en beredskapsmessig konsekvens ved overgangen til DAB-radio er svekket beredskap da mange lokalradioer vil bli lagt ned.

Defo mener at overgangsperioden til DAB må bli lang nok til at andre løsninger kan opprettes.

Tilpasse tilsynsvirksomheten til å omfatte IKT-sikkerhet

Departementene har gjennom ulike direktorater og tilsyn en viktig rolle når det gjelder å stille krav til og følge opp IKT-sikkerhet i virksomheter innenfor egen sektor. Et av funnene i utvalgets arbeid er at det stilles svært ulike krav fra de ulike myndighetsaktørene. Enkelte myndigheter synes å stille svært detaljerte krav, mens andre stiller mer åpne krav. De fleste funnene etter tilsynene omhandler mangler ved ROS-analyser og hvordan disse kobles mot beredskapsplanverket. Dokumentasjonen, særlig av kobling mellom nettverk i driftskontrollsystemer og andre nettverk, er ofte mangelfull. Det er også mangelfull dokumentasjon av avtaler og retningslinjer rundt kontroll med fjerntilgang til systemene i driftskontrollsystemene.

Defo mener det er viktig at det blir en samordning og mest mulig like regler for IKT sikkerhet uansett hvem som kommer på tilsyn. Det stedlige eltilsyn kan sikkert brukes mer aktivt i informasjonsarbeidet.

Skyløsninger

Skyløsninger oppleves som effektive på grunn av enkel tilknytning via en nettleser, fleksibilitet, mobilitetsfrihet og stor skalerbarhet for brukeren. Mange leverandører garanterer god sikkerhetskopiering, og mange tilbyr ulike former for krypteringstjenester. Løsningene presenteres ofte som rimeligere enn tradisjonelle løsninger.

Det finnes en rekke internasjonale standarder for informasjonssikkerhet i skytjenester, og disse videreutvikles fortløpende. Større leverandører er ofte sertifisert i henhold til disse. Slik sertifisering erstatter ikke nasjonalt lovverk. Ofte benyttes tredjepartsrevisjoner som dokumentasjon på at leverandøren har tilstrekkelig og adekvat sikkerhet.

Defo ser at flere og flere går over til IKT drift og kjøp av tjenester basert på såkalte skytjenester. Vi støtter det å ha et stort fokus på sikkerhetskrav og tilstrekkelige regler for leverandører av slike skytjenester.

Flere øvelser

Defo tror det er grunn til å tro at det øves for lite, både på samordning og koordinering på tvers av etater og i samarbeid med energibransjen. NVE har også påpekt at det må øves mer på å håndtere IKT-hendelser.

Økt behov for IKT sikkerhet grunnet AMS, Elhub, Smarte Hjem og Smarte Nett m.m.

Innføring av automatisk måling og avregning (AMS), som innebærer at alle strømkunder får installert en strømmåler med toveiskommunikasjon til nettselskapet, vil øke innslaget av IKT i virksomhetene betydelig. AMS vil gi nettselskapene langt bedre informasjon om status og tilstand i overføringsnettet og flere og mer effektive styringsverktøy. Samtidig er utrulling av AMS med på å forsterke avhengigheten mellom energiforsyningen og ekomsektoren, som er sterk fra før. Selskapene

benytter i stor grad tjenester fra kommersielle ekomtilbydere for å overføre signaler fra AMS-målerne og inn til nettselskapene.

NVE har pålagt alle nettselskapene å innføre strømmålere med toveiskommunikasjon (AMS) innen 1. januar 2019 for sluttbrukere. Dette vil gjøre strømforsyningen sikrere og mer stabil, eksempelvis ved å lokalisere og reparere feil raskere enn før, men det vil også kunne øke den digitale sårbarheten.

I Norge er det et krav til AMS-målerne som installeres, at de støtter bryter- og strupefunksjonalitet. Per i dag har nettselskapene bare adgang til å fjernutkoble én kunde om gangen. Det kan bli aktuelt på sikt, etter testing og utredning, å tilrettelegge for masseutkobling eller massestruping på et gitt effektnivå i forbindelse med en beredskapssituasjon eller ved rasjonering, typisk ved effektknapphet. Ved inntrenging i systemene som administrerer AMS-bryterfunksjonaliteten for å foreta uautorisert utkobling, kan man risikere at mange strømkunder mister strømmen.

Defo er enig i at IKT sikkerhet rundt AMS og blant annet bruk av bryterfunksjonaliteten er en aktuell problemstilling.

KraftCERT

Defo erfarer at medlemsavgiften til KraftCERT burde vært tilpasset størrelsen på energiselskapene på en bedre måte. KraftCERT sier selv ser at det kan bli en utfordring å få kraftselskapene med, blant annet fordi enkelte synes medlemsavgiften er høy. Dette bør justeres og forandres.

Enkeltleverandører av SCADA-systemer og sentralløsninger for AMS og AMS målere har store markedsandeler i Norge

Enkeltleverandører av SCADA-systemer, AMS løsninger og AMS målere har store markedsandeler i Norge. Dette kan føre til at feil i kjernesystemet fra én stor leverandør påvirker flere selskaper i energiforsyningen.

Det er allerede vist at smarte målere kan hackes, at radioantenner kan avlyttes, at signaler kan stoppes, eller at måleren fysisk modifiseres når den ikke er godt fysisk beskyttet. Dette synet er støttet av internasjonale sikkerhetsekspertene som advarer mot sårbarheter og fare for misbruk i AMS.

Uautorisert tilgang til sentralsystemet for AMS kan gjøre det mulig å manipulere brytere. Samme konsekvens kan oppnås dersom SCADA-systemet ikke er tilstrekkelig sikret mot uautorisert tilgang, eller at tilkoblingen til andre typer systemer er tilsvarende sikret. Dessuten vil en slik sammenkobling kunne gi muligheter for manipulering av data.

I tillegg til dette kommer innsidetrusselen. Dersom en utro tjener i eget selskap eller hos leverandøren får uautorisert tilgang, kan vedkommende tappe systemet for informasjon og i verste fall overta styringen av systemet. Alle landets måleverdier vil bli lagret i Elhub, som også inneholder noe informasjon om de enkelte kundene. Potensielt kan informasjon komme på avveie hvis en ansatt med tilstrekkelig tilgang tapper informasjon fra systemene.

Defo mener det er viktig å følge opp disse selskapene med tanke på IKT sikkerhet nøye.

Ikke større bevilgninger til NVE

Det skrives i høringen at den økte digitaliseringen medfører et behov for tett oppfølging fremover og for mer spissede tilsyn innenfor enkelte områder. NVE har begrenset kapasitet til å følge opp med tilsyn innen IKT-sikkerhet og sårbarhet.

Disse forholdene legges til grunn for utvalgets forslag om å styrke NVE betraktelig på området tilsyn og veiledning.

Defo er enig i at dette området bør ha høyt fokus hos NVE men at NVE vil få behov for mindre ressurser til kontrollvirksomhet i årene fremover på andre områder grunnet blant annet innføringen av selskapsmessig skille, Elhub, ny kontrollforskrift og delte databaser for nett og kraft.

NVE bør derfor kunne tilpasse seg et høyere kontroll fokus på IKT sikkerhet ved å redusere bemanningen på andre eksisterende områder.

KBO, større fagmiljøer og allianser

I høringen skrives det at flere KBO-enheter er små med få ansatte, og det er en kompetanseutfordring å etablere og opprettholde nødvendige fagmiljøer. *Utvalget mener at NVE i samarbeid med interesseorganisasjonene bør stimulere til større og mer ressurssterke fagmiljøer på IKT-sikkerhet i KBO-enhetene.* Dette kan gjøres på flere måter, eksempelvis gjennom økt samarbeid mellom KBO-enheter eller gjennom strukturendring.

Defo ser at det nå utvikles allianser blant de mellom store og små selskapene i bransjen som allerede har utviklet større fagmiljøer som kan måles seg, om ikke overgå de største selskapene i bransjen.

Med hilsen

Distriktenes Energiforening, Defo

Knut Lockert

Daglig leder

Oslo, 8. mars 2016